Stanovisko Nejvyššího soudu ČSFR ze dne 06.11.1990, sp. zn. St 1/90, ECLI:CZ:NS:1990:ST.1.1990.1

Číslo: 1/1991

Právní věta: Při aplikaci článku II odst. 2 rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii z 1.ledna 1990 se část trestů odnětí svobody, která byla prominuta,tj. jedna třetina, nejméněě však dva roky v případě trestů uložených za úmyslné trestné činy (písm. a) cit. ustanovení), jedna polovina, nejméně však tři roky v případě trestů uložených za trestné činy spáchané z nedbalosti (písm. b) cit.ustanovení) a jedna třetina, nejméně však tři roky v případě trestů úhrnných uložených za úmyslné trestné činy a trestné činy spáchané z nedbalosti (písm. c) cit.ustanovení), vypočítává z celého uloženého trestu odnětí svobody, pokud s jeho výkonem nebylo ještě započato. Jestliže však odsouzený uložený trest odnětí svobody již z části odpykal, vypočítává se prominutá část ze zbytku uloženého trestu, tj. z té části uloženého trestu odnětí svobody, která ke dni vydání rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii nebyla vykonána.

Soud: Nejvyšší soud ČSFR

Datum rozhodnutí: 06.11.1990

Spisová značka: St 1/90

Číslo rozhodnutí: 1

Číslo sešitu: 1

Typ rozhodnutí: Stanovisko

Hesla: Amnestie

Předpisy: 1/1990/1 Sb. čl. II odst. 2

Druh: Rozhodnutí ve věcech trestních

Sbírkový text rozhodnutí:

Odůvodnění:

O zaujetí stanoviska k zajištění jednotného výkladu článku II odst. 2 rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii z 1. ledna 1990 požádal ministr spravedlnosti ČR s poukazem na to, že se projevily rozdílné názory nejvyšších soudů republik v tom, zda se prominutá část trestů odnětí svobody počítá z celých uložených trestů nebo – byl-li již uložený trest odnětí svobody zčásti odpykán – jen z těch jejich části, které ke dni vydání rozhodnutí o amnestii nebyly ještě vykonány.

Protože uvedená právní otázka vyžadovala sjednocení výkladu, přikázal ji předseda Nejvyššího soudu České a Slovenské Federativní Republiky podle § 27a odst. 1 org. zák. senátu k zaujetí stanoviska.

Tento senát zjistil, že trestní kolegium Nejvyššího soudu ČR vydalo dne 12. 1. 1990 pod č. j. Tpj 21/90 stanovisko, podle něhož se při aplikaci uvedeného článku stanovená část trestů (jedna třetina,

resp. jedna polovina) vypočítává z výměry uložených trestů odnětí svobody, ať výkon těchto trestů ještě nezačal nebo jejich část byla již vykonána. Naproti tomu senát Nejvyššího soudu SR ve svém usnesení ze dne 16. 2. 1990 sp. zn. 1 To 17/90 vyslovil zcela odlišný právní názor, a to, že odpykal-li odsouzený část trestu odnětí svobody, na který se vztahuje ustanovení článku II odst. 2. písm. a) amnestie prezidenta republiky z 1. 1. 1990, vypočítá se jedna třetina prominutého trestu ze zbytku dosud nevykonané části trestu.

Ve stanovisku trestního kolegia Nejvyššího soudu ČR se poukazuje na to, že z textu článku II odst. 2 cit. amnestijního rozhodnutí a jeho gramatického výkladu nelze jednoznačně dovodit odpověď na danou otázku, a proto je třeba vycházet ze smyslu tohoto rozhodnutí a záměrů, které jím byly sledovány. Rozhodnutí o amnestii z 1. 1. 1990, jak je to podle Ústavy těmto rozhodnutím imanentní, je výrazem humanismu a mimořádného přístupu hlavy státu k těm, kteří se dostali do rozporu se zákonem. Stejným záměrem je proto třeba vést i výklad sporných článků tohoto rozhodnutí. Na tyto úvahy navazuje konstatování, že jestliže podle čl. II odst. 2 cit. amnestie budou jedna třetina anebo jedna polovina (nejméně však dva, popř. tři roky) promíjeny z uložených trestů, bude takový postup výrazně ve prospěch odsouzených; naopak kdyby uvedené části trestů byly promíjeny ze zbytků trestů ke dni vyhlášení amnestie, bylo by to v neprospěch odsouzených. V rozhodnutí senátu Nejvyššího soudu SR se naproti tomu zdůrazňuje, že podle čl. II odst. 2 cit. amnestie se části trestů promíjejí buď z uložených trestů odnětí svobody (v případě, že výkon uloženého trestu nebyl ještě nastoupen), nebo z jejich zbytků (jestliže již část uloženého trestu byla odpykána). Tím bylo vyjádřeno jak to, že měl-li by být správný jiný názor, byla by v návětě čl. II odst. 2 cit. amnestie zcela zbytečná zmínka o zbytcích trestů, tak také to, že prominout nelze výkon tohoto trestu odnětí svobody (nebo té jeho části), který již byl zcela (nebo zčásti) odpykán.

O vyjádření k této sporné právní otázce byli požádání předsedou Nejvyššího soudu ČSFR generální prokurátor ČSFR a předsedové nejvyšších soudů republik a předsedou senátu Kancelář prezidenta republiky, ministerstva spravedlnosti ČR a SR, Ústav státu a práva ČSAV, katedry trestního práva všech právnických fakult, Česká advokátní komora a Slovenská advokátska komora.

Zatímco generální prokurátor ČSFR, předseda Nejvyššího soudu ČR, ministerstvo spravedlnosti ČR, Ústav státu a práva ČSAV a katedra trestního práva právnické fakulty UK v Praze zastávají názor shodný s názorem trestního kolegia Nejvyššího soudu ČR, předseda nejvyššího soudu SR, ministerstvo spravedlnosti SR a katedry trestního práva UK v Bratislavě a MU v Brně sdílejí názor zastávaný Nejvyšším soudem SR. Od ostatních vyjádření nedošlo.

Zastánci prvního názoru argumentují především tím, že ustanovení článku II odst. 2 amnestie z 1. 1. 1990 umožňuje dvojí výklad, přičemž jedním z nich je i výklad, který zaujal Nejvyšší soud SR. Jeho výklad však nepovažují za správný již proto, že výklad opačný, jejž text návěty článku II odst. 2 rovněž připouští, je pro odsouzené příznivější a je také v plném souladu se smyslem amnestie jako hromadného aktu milosti prezidenta republiky i s obecně uznávanou zásadou, že připouští-li trestně právní norma dvojí výklad, má se vykládat vždy ve prospěch obviněného (odsouzeného). Dále uplatňují, že kdyby se slova návěty cit. článku amnestie z 1. 1. 1990 „nebo jejich zbytků“ vztahovala i na stanovení třetiny, popř. poloviny trestů odnětí svobody, bylo by nejen zbytečné, ale i nelogické, aby se pod písm. a) až c) tohoto článku zdůrazňovalo, že jde o podíly z trestů „uložených“. Právě proto, že se pod písm. a) až c) výslovně uvádí (na rozdíl od návěty, kde se vedle uložených trestů mluví i o jejich zbytcích), že se promíjejí podíly (třetina, resp. polovina) z trestů uložených (za úmyslné, resp. nedbalostní trestné činy), nelze vykládat tento článek tak, že se zmíněné podíly promíjejí ze zbytků uložených (a dosud nevykonaných) trestů. Na námitku, že při tomto výkladu by byla zbytečná zmínka o zbytcích trestů odnětí svobody v návětě článku II odst. 2 cit. amnestie, reagují tak, že bez těchto slov by nebylo vyjádřeno, že agraciace se vztahuje nejen na celé dosud neodpykané tresty odnětí svobody, nýbrž i na jejich zbytky; nevyplývá z nich však nutně, že by se z těchto zbytků vypočítávaly i podíly trestů stanovené pod písm. a) až c). Za nepřesvědčivou považují i

argumentaci založenou na tom, že prominout lze výkon pouze neodpykaného nebo neodpykané části trestu odnětí svobody, a to s odůvodněním, že samo amnestijní rozhodnutí z 1. 1. 1990 se zmiňuje o nevykonaných trestech jenom v návětě odstavce prvního článku II, nikoli též v jeho odstavci druhém. Někteří zastánci názoru zastávaného Nejvyšším soudem ČR poukazují i na to, že amnestie nemůže zvýhodňovat ty odsouzené, kteří výkon trestu odnětí svobody dosud vůbec nenastoupili, resp. odpykali jeho malou část, oproti těm, kteří již vykonali jeho větší část, že při jiném výkladu článku II odst. 2 cit. amnestie by tedy byla zcela zřetelně porušena zásada rovnosti občanů před zákonem a že z logiky věci plyne, že by se mohlo stát, pokud by soud promíjel části trestů ze zbytků ještě nevykonaných trestů, že by se jednalo o dobu kratší, než je obligatorně stanoveno, tj. že se musí prominout nejméně dva nebo tři roky odnětí svobody.

Ti, kteří považují za správný názor vyslovený Nejvyšším soudem SR, pak uplatňují tyto argumenty. Ustanovení článku II odst. 2 cit. amnestie nutno především vykládat s přihlédnutím ke znění článku II odst. 1, v němž se výslovně mluví o prominutí nevykonaných trestů odnětí svobody nebo jejich zbytků, pokud výměra uložených trestů nebo jejich zbytků nepřevyšuje dva, resp. tři roky odnětí svobody; musí však jít o nevykonané tresty, popř. o jejich nevykonané části, neboť nelze prominout výkon trestu odnětí svobody, jenž už byl celý vykonán, ani jeho již odpykané části. K dalším jejich argumentům patří, že měla-li by se část trestu odnětí svobody, která byla prominuta, vždy stanovit z uložených trestů, muselo by to být v rozhodnutí o amnestii výslovně uvedeno a nemohlo by se v článku II odst. 2 cit. amnestie mluvit o zbytcích trestů odnětí svobody. Správnost názoru nejvyššího soudu SR v této otázce odvozují též z toho, že umožňuje přiměřeně diferencované propočítávání části trestů odnětí svobody, které byly prominuty, a to vzhledem ke skutečnosti, zda bylo s výkonem trestu započato, resp. jak velká jeho část byla odpykána.

Senát Nejvyššího soudu České a Slovenské Federativní Republiky přihlédl k uvedeným vyjádřením a při zaujetí stanoviska vycházel z těchto úvah:

Podle článku II rozhodnutí o amnestii z 1. ledna 1990 prominul prezident republiky nepodmíněné tresty odnětí svobody nebo jejich zbytky, a to ty tresty, které byly nebo budou pravomocně uloženy za trestné činy spáchané před 1. lednem 1990. Využil tím svého ústavního práva mj. promíjet a zmírňovat tresty uložené trestními soudy (čl. 61 odst. 1. písm. j) Ústavy, ve znění ústavního zákona č. 143/1968 Sb.). Tato agraciace je jedním z důvodů zániku trestu, z čehož plyne, že prominout nebo zmírnit trest lze jen do doby, než byl zcela vykonán. Prominout ovšem lze jak trest celý, když s jeho výkonem nebylo vůbec započato, tak jeho nevykonaný zbytek, když odsouzený alespoň část uloženého trestu odpykal. Zmírnění trestu pak může záležet např. v prominutí části uloženého trestu, s jehož výkonem se dosud nezačalo, nebo v prominutí části dosud nevykonaného zbytku trestu. A právě o tyto případy prominutí a zmírnění uložených trestů odnětí svobody v článku II cit. amnestie jde.

Podle odstavce 1. tohoto článku byly prominuty nevykonané tresty odnětí svobody nebo jejich zbytky, pokud v případech popsaných pod písm. a) až c) nepřevyšují dva resp. tři roky. Zcela jednoznačně tím bylo vyjádřeno, že je nerozhodné, jaká byla původní výměra uloženého trestu odnětí svobody a zda odsouzený vykonal větší nebo menší jeho část; rozhodující je pouze to, že ke dni vydání rozhodnutí o amnestii nemá odsouzený vykonávat trest odnětí svobody delší než dva nebo tři roky. Jakékoli úvahy, zda ten který odsouzený byl tím zvýhodněn nebo znevýhodněn, by proto byly nemístné; vždyť odsouzený, jenž celý trest odnětí svobody odpykal před 1. lednem 1990, účastem amnestie vůbec není.

Na odstavec 1. článku II cit. amnestie navazuje odstavec 2., v němž jde opět o agraciaci, ale o agraciaci týkající se ostatních trestů odnětí svobody nebo jejich zbytků, když tedy tyto tresty nebo jejich zbytky převyšovaly k 1. lednu 1990 dva, resp. tři roky. Tuto bezprostřední, úzkou návaznost obou odstavců, která má základ v tom, že oba upravují prominutí nebo zmírnění nepodmíněných

trestů odnětí svobody nebo jejich zbytků, nelze opomíjet při výkladu obou odstavců, zejména pak při stanovení částí trestů odnětí svobody nebo jejich zbytků, které byly prominuty podle odst. 2 článku II cit. amnestie.

Především nelze nic vytěžit na podporu názoru zastávaného nejvyšším soudem ČR z toho, že o nevykonaných trestech odnětí svobody nebo jejich zbytcích je zmínka jenom v odst. 1. cit. článku. I když stejná zmínka v odst. 2 skutečně chybí, nelze z ničeho usuzovat, že by mělo jít svou povahou (v principu) o zcela jiné promíjení trestů odnětí svobody nebo jejich zbytků, nehledě na to, co bylo řečeno již výše, že agraciovat lze pouze nevykonaný trest nebo tu jeho část, která nebyla vykonána. Ostatně uváží-li se návaznost obou odstavců cit. článku, hlavně pak formulace začátku druhého odstavce „Z ostatních trestů odnětí svobody nebo jejich zbytků, které …“, je mimo jakoukoli pochybnost, že i v tomto případě byly prominuty části toliko nevykonaných trestů odnětí svobody nebo jejich zbytků.

Tento závěr pak má podle názoru senátu Nejvyššího soudu ČSFR základní význam pro řešení sporné právní otázky. Jestliže se totiž prominutí či zmírnění trestů odnětí svobody nebo jejich zbytků může týkat výlučně trestů nebo jejich zbytků, které ke dni vydání amnestie nebyly vykonány, je na druhé straně třeba k té skutečnosti, zda vůbec nějaká a jak velká část trestu odnětí svobody již odpykaná byla, zásadně přihlížet jak u uložených trestů odnětí svobody, s jejichž výkonem nebylo zatím započato, tak u jejich zbytků. Měl-li by být postup jiný, muselo by to být odpovídajícím způsobem vyjádřeno, což se v odst. 2 cit. článku nestalo, když se naopak části trestů výslovně promíjejí z trestů odnětí svobody nebo jejich zbytků.

Jiný výklad odkazující na znění vět pod písm. a) až c) odst. 2 článku II cit. amnestie neobstojí, protože obsahově jde – obdobně jako v odst. 1. – jen o rozlišení, za jaké trestné činy jaká část trestu byla prominuta. Srovnají-li se formulace pod uvedenými písmeny v odst. 1. s formulacemi v odst. 2., zřetelně se ukazuje, že formulace o trestech „uložených“ za úmyslné trestné činy, resp. za trestné činy spáchané z nedbalosti či za obojí trestné činy, je použita pro označení trestů, na které se amnestie vztahuje, neboť – lze-li promíjet pouze tresty soudem pravomocně uložené – nelze jednotlivé okruhy trestů, z nichž se promíjejí různé části, vymezit jinak než označením druhu trestu a trestných činů, za které byly tyto tresty uloženy. Jiný význam slovo „uložených“ v odst. 2. písm. a) až c) rozhodnutí o amnestii nemá a nemůže nic změnit na významu návěty odst. 2, že tam, kde část takto vymezených trestů již byla vykonána, se příslušné části trestů (určené podílem limitovaným nejvyšší hranicí dvou, popř. tří let) promíjejí „ze zbytků“ trestů, a tedy se také určují z těchto zbytků. Opačný výklad vede k tomu nutnému důsledku, že se budou vyskytovat případy, kdy promíjená část trestu (určená z původní délky uloženého, ale již zčásti odpykaného trestu) bude převyšovat zbytek trestu, který ještě zbývá vykonat, což odporuje samé podstatě amnestie ve formě agraciace (např. byl-li uložen trest odnětí svobody v trvání 15 let a odsouzený odpykal ke dni amnestie 11 let, promíjelo by se 5 let, ačkoli zbytek nevykonaného trestu činí jen 4 roky).

Agraciace je totiž jedním z důvodů zániku trestu. Zánikem trestu se rozumí zánik práva státu na výkon konkrétního trestu soudem pravomocně uloženého a současně zánik povinnosti odsouzeného strpět výkon tohoto trestu. Zaniklo-li již toto právo a tato povinnost výkonem trestu, nemůže se již uplatnit jiný právní důvod jejich zániku; zanikla-li uvedená povinnost jejím vykonáním jen zčásti, nemůže znovu zaniknout tato již zaniklá část z jiného právního důvodu.

Tato úvaha podávající se ze samé podstaty amnestie ve formě agraciace je potvrzována i dosavadní judikaturou. Tak např. z rozhodnutí č. 48/1976 Sb. rozh. tr. vyplývá, že amnestie ve formě agraciace (a popř. ani rehabilitace) nemůže mít účinky na trestně právní vztahy (práva a povinnosti v nich obsažené), které již zanikly. V tomto rozhodnutí se totiž vyslovuje, že jestliže uložený trest odnětí svobody podmíněně odložený zanikl již před vyhlášením amnestie uplynutím zkušební doby, v níž se podmíněně odsouzený osvědčil, nepřichází v úvahu použití amnestie promíjející podmíněné tresty

odnětí svobody, tj. nemůže tento trest zaniknout ještě jednou z důvodu amnestie.

Pokud byl v připomínkách uplatněn názor, že dva, popř. tři roky jsou minimální výměry promíjených trestů a že nedosahuje-li zbytek trestu tuto výměru, musí se přesto prominout nejméně dva popř. tři roky jsou minimální výměry promíjených trestů a že nedosahuje-li zbytek trestu tuto výměru, musí se přesto prominout nejméně dva, popř. tři roky trestu, je tento názor nesprávný navíc proto, že na takový případ se aplikuje odst. 1 čl. II, a nikoli odst. 2 tohoto článku, který se vztahuje jen na případy, kdy trest nebo jeho nevykonaný zbytek převyšuje dva, popř. tři roky odnětí svobody.

Nic nelze vytěžit ani z námitky, že názor zastávaný nejvyšším soudem SR zvýhodňuje odsouzené, kteří ještě výkon trestu nenastoupili, oproti těm, kteří odpykali jeho větší část. Zapomíná se totiž na to, že amnestie se vždy vztahuje pouze na některé odsouzené a zvýhodňuje vůbec pouze některé z nich a v různé míře, a to často v závislosti na skutečnostech nahodilých (době odsouzení, době nástupu trestu apod.). Zapomíná se pak zejména na to, že ti odsouzení, kteří odpykali celé třebas mnohaleté tresty odnětí svobody před 1. lednem 1990, účastni této amnestie vůbec nejsou. Názor, který z výše uvedených důvodů pokládá za správný i senát Nejvyššího soudu ČSFR, tak naopak, zváží-li se komplexně všechny důsledky, přináší i z tohoto hlediska nejpřijatelnější řešení. Největší část trestu odnětí svobody bude vždy prominuta odsouzenému, jenž výkon uloženého trestu ještě nenastoupil, ale potom už bude postupně promíjena stále menší část ze zbytku trestu odnětí svobody v přímé závislosti na délce odpykaného trestu. Toto diferencované promíjení částí zbytků trestů odnětí svobody, vždy však nejméně dva, resp. tři roky, je nepochybně i spravedlivější, neboť zohledňuje jak to, že některý odsouzený má před sebou výkon celého trestu, tak to, že jiný má odpykat větší nebo již jen menší jeho zbytek, resp. že již uložený trest celý odpykal.

Z těchto všech důvodů bylo zaujato stanovisko, jak je ve výroku uvedeno.